

Актуальна тема номера:
“ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВОЛЮДИННІ СТАНДАРТИ
У СВІТЛІ НАУКОВОГО СПАДКУ
ПРОФЕСОРА ПЕТРА РАБІНОВИЧА”

Вступ до актуальної теми

Сергій Рабінович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач Лабораторії прав людини імені академіка Петра Рабіновича
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України,
професор кафедри конституційного права
Львівського національного університету імені Івана Франка

НАУКОВІ ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСОРА ПЕТРА РАБІНОВИЧА
У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ
ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖУВАННЯ І РОЗВИТКУ

Ось уже більше півтора року, відколи з нами не стало знаного теорійника права, очільника Львівської школи теорії прав людини, багаторічного члена Ради почесних членів *Honoris causa* журналу “Право України” професора Петра Рабіновича (26.10.1936–19.12.2023).

Доробок у галузі прав людини, належний цьому видатному вченому, нині заслужено відзначено на загальнонаціональному рівні. Так, 25 жовтня 2024 р. з ініціативи співробітників Львівської лабораторії прав людини і громадянина, підтриманої директором НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України С. Серьогіною, Лабораторії було присвоєно ім’я академіка Петра Рабіновича. Постановою Президії НАПрН України № 145/3, прийнятою за пропозицією віцепрезидента НАПрН України О. Скрипнюка, Лабораторію прав людини і громадянина імені академіка Петра Рабіновича НДІ державного будівництва та місцевого самоврядуван-

ня НАПрН України перейменовано на Лабораторію прав людини імені академіка Петра Рабіновича цього Науково-дослідного інституту.

Пам'ять про заслуженого професора Франкового університету шанують у його альма-матер. Цьогоріч 28–29 березня на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка відбулася міжнародна наукова конференція “Науковий спадок Петра Мойсейовича Рабіновича і актуальні проблеми загальнотеорійного правознавства”. Її організаторами стали юридичний факультет і Лабораторія дослідження теоретичних проблем прав людини Університету, Лабораторія прав людини імені академіка Петра Рабіновича НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, за сприяння Програми підтримки ОБСЄ для України. До участі в заході зголосилися 24 доктори юридичних наук і 22 кандидати юридичних наук, знані українські та зарубіжні правники, які працюють в університетах Австрії, Німеччини, Польщі, Сполученого Королівства та США. Метою проведення цього форуму стало вивчення доробку метра українського правознавства та різноаспектний аналіз його внеску в теоретичну та практичну юриспруденцію. Звісно, цілком очікуваним стало те, що одна із секцій конференції була присвячена проблемам прав людини.

Невдовзі після цього заходу Наукове товариство юридичного факультету Франкового університету провело конкурс студентських академічних есеїв імені професора Петра Рабіновича за тематикою “Права людини: соціально-потребовий вимір”. У конкурсі взяли участь понад два десятки талановитих студентів з різних куточків України, які у своїх роботах розмірковували над теоретичними та практичними аспектами названої проблематики в сучасній Україні.

Відтак сьогодні інтерес юридичної спільноти до наукової творчості керівника Львівської школи теорії прав людини не тільки не зменшується, а радше, продовжує зростати. І це, мабуть, закономірно з огляду на те, що сам учений завжди перебував на передньому краї “праволюднинної” (за одним з його улюблених висловів) доктрини, жваво реагуючи на найбільш нагальні питання юридичної практики, відповіді на які потребують ґрунтовних теоретичних пошуків.

Проблемні питання теорії прав людини П. Рабінович досліджував понад три десятиліття. Результатами цих розвідок стали, зокрема, розроблення оригінальних світоглядно-філософських засад вивчення феномену прав людини та поняттєво-категоріального апарату теорії людських прав. Зокрема, він уперше запропонував визначення таких базових для цієї теорії понять, як: основоположні (буттєві) права людини (1991), основоположний (буттєвий) обов'язок людини (1992), права націй і права людства (1992), зміст і обсяг прав людини (1997), межі та обмеження прав людини (1996), антропна гідність і гідність людини (2002), людяність і нелюдське поводження (2020) та ін.

Окремим предметом ґрунтовного аналізу правознавця стали європейські праволюднинні стандарти. Так, зокрема, П. Рабінович визначив поняття, ознаки, класифікації міжнародних стандартів (2013) та європейських стандартів таких прав (2003), поняття національної імплементації міжнародних

стандартів прав людини (1995), виокремив стадії та засоби цієї процедури. За матеріалами практики ЄСПЛ вчений розробляв онтологічні, гносеологічні та праксеологічні аспекти європейських стандартів прав людини (2003) і дефініював поняття права в інтерпретації Страсбурзького суду (2009). Уперше визначив загальне поняття верховенства права (1997), дослідив нормативний зміст однойменного принципу в практиці Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України (2006).

В активі завідувача Львівської лабораторії прав людини і громадянина – провідна участь в організації й проведенні важливих науково-практичних заходів, що сприяли утвердженню та ефективізації впровадження європейських стандартів людських прав в українській правовій системі. Йдеться, зокрема, про такі заходи, як систематичні переклади державною мовою й опублікування реферованих текстів рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які було розпочато одразу після ратифікації Україною (1997) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; щорічні міжнародні форуми з практики ЄСПЛ, спільно з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні і з ЄСПЛ, які тривають з 2012 р. і донині; розробка й обґрунтування пропозицій щодо удосконалення праволюдних положень Конституції України відповідно до міжнародних стандартів (з 2007 р.) та багато інших.

За координування професора П. Рабіновича проблематика європейських стандартів прав людини вже не раз ставала актуальною темою номера “Права України”. Згадаємо, зокрема, такі теми журналу, як “Права людини: концептуальні засади інтерпретації та захисту у світлі європейських стандартів” (2/2015), “Права людини і модернізація Конституції України” (10/2015), “Права людини в Україні: сучасні виклики” (6/2023).

Проблеми впровадження в Україні європейських стандартів прав людини зачіпалися також і в багатьох інших актуальних темах нашого фахового видання. Так, питанням права Ради Європи і права Європейського Союзу була присвячена актуальна тема № 6 за 2019 р. “Доктрина європейського права”. У № 4 журналу за 2017 р. висвітлювались актуальні питання тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Низка номерів “Права України” мали своїми актуальними темами питання імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (8/2015, 11/2023, 7/2024), зокрема в аспекті основоположних прав людини (2/2025). Наближення правової системи України до європейських стандартів стало предметом розгляду авторами актуальних тем номерів 2, 4, 7, 8, 12 нашого видання за 2016 р.

Журнал “Право України” вже звертався до наукового спадку Петра Рабіновича. Торік крізь призму цього спадку висвітлювалась проблематика юридичної протидії збройній агресії Росії проти України (10/2024). Водночас актуальні практичні й теоретичні аспекти творчого доробку визначного вченого, які в сучасних умовах слугують основою та вказівником на шляху дослідження проблемних питань імплементації в Україні європейських стандартів прав людини, поки що не ставали предметом спеціального висвітлення.

Сергій Рабінович

Сьогодні плідне творче життя Петра Мойсейовича продовжує створена ним наукова школа та його дітище – Лабораторія прав людини, яка з гордістю носить його ім'я. Учні та послідовники корифея теоретичної юриспруденції втілюють у своїй діяльності науково-етичні й методологічні підходи свого Вчителя, застосовують отримані знання й навички у науковій, навчальній роботі та юридичній практиці. З-понад двадцяти учнів академіка восьмеро захистили докторські дисертації, прямо чи опосередковано присвячені проблемам юридичного забезпечення прав людини, теоретико-методологічним та практичним аспектам цього процесу.

Усе повище пояснює вибір актуальної теми чергового номера журналу, представленої науковими статтями учнів професора П. Рабіновича, працями знавців і поціновувачів його унікального наукового праволюдного доробку, який сьогодні є предметом вивчення, популяризації та подальшого примноження.

Головатий Сергій. Щодо мови правничої. Студії. Зібране. Словники. Документи. К. : Наш Формат, 2024. xiv, 1016 с. : іл. (XXXII).

Ця книга – про українську правничу мову, яка зазнала глибокого змосковщення, особливо від кінця 20-х років ХХ ст. за тотальної советизації всіх сфер життя українців. За десятиліття інтенсивних трансформацій з української мови витіснено базові елементи *правний* і *правничий*, натомість накинута росіянізм-калька правовий, а в слові право начисто стерто його первинний серцевинний смисл – *ідеал справедливого*. Советизація поняття «право» через нашарування на нього ідеології «червоного», «революційного» та «радянського» спричинила спотворення смислів і знищення сутності ключових понять і явищ у царині права, що їх в українській мові досі позначають за московськими

моделями як *правова держава*, *правовий закон*, *правова норма*, *правова система*, *правова наука*, *правова позиція* тощо.

Такі перенесення в українську правничу мову чужих, непитомих елементів, усталених словосполук зі спотвореними смислами ключових понять унеможлилювали точний переклад українською мовою актів міжнародного права, спеціальних юридичних текстів з англійської, німецької та інших мов, зробили непридатними для професійного використання тлумачні й перекладні словники.

Книга повертає до спадщини українських правників і мовознавців 20–30-х років ХХ ст., чий внесок у формування української наукової термінології, зокрема і з ділянки правництва, об'єктивно й гідно ще не поціновано.

Провідне завдання розвитку української правничої мови, наукової термінології правознавства – очищення їх від московського і советського спотворень, вироблення й використання в юридичних текстах питомих українських термінів і моделей словосполук. З цією метою автор запропонував подати в українському тлумачному словнику нове, десоветизоване, пояснення змісту та структуру значень терміна *право*, що конче потрібне для оновлення системи української правничої термінології.

Для правників, мовознавців, перекладачів, широкого кола шанувальників української мови.